

RİSALE-i AHLAK

İşbu risâle-i ahlâkiyye sıbyâna
nasîhat-ı peder sûretinde bir eserdir.

Ma'lûm ola ki insân ile sâir hayvânın
fark olunması, bilmediğini öğrenmek
ve iyi huy ile çirkin ve kötü huyu
bilmek ve güzel huy tahsîl edip, kötü
huyları terk etmektir. Zira sâir
hayvânlar dahi insân gibi yer içer ve
yatar kalkar, böyle yaradılışda ikisi
birdir. İmdi, insânın sâir hayvânlardan
ayrılıp bilinmesi aklî olup

رسالة اخلاق

اشبور رسالة اخلاقية صبيانه نصيحت پدر
صورتنده بر اثر دَر

معلوم اوله که انسان ایله سایر حیوانیک
فوق اولنمسی پیلدیکنی اوگرنمک و ابو خوئی ایله
چرکین و کوئی خوئی پیلک و کوزل خوئی حصیل
ایدوب کوئی خونلری ترک ایتکدر زیراسائر
حیوانلردخی انسان کی بر ایچر و یا نور قانغاز
بوئله برادیلشده ایکسی بر دَر ایمدی انسانیک
سائر حیوانلردن ایریلوب پیلنمسی عقلی اولوب

fikretmesi ve nutkî ve lisânî olup söylemesiledir. İşbu nutk dahi ilm dedikleri ya'ni mutlakâ bilmediği şeyleri bilenlerden öğrenip bilmek ve kitâbından okuyup bellemek ile olur; ve kemâl-i insâniyyet dahi ancak güzel huyluluk ile hâsıl olabilir. Bu cihetle çocuklar siyah ve beyazı fark etmeğe başladıkları vakitlerde iyi ve kötü şeyleri dahi anlamağa say ve gayret etmek ve başlamak pek lâzımlı şeydir, çünkü çocukluk yaş ağaç gibidir. Tâze, yaş ağaç, her ne kadar eğri olsa dahi, doğrultması kolay ve âsandır. İşte bunun gibi insânın dahi küçüklüğünde terbiye kabûl etmesi kolay olur, lâkin büyüyüp ve husûsile çirkin ve uygunsuz huylara alıştıktan sonra, artık onu öyle kötü ahlâktan ayırıp yola götürmek haylice güç olur. Vel-hâsıl kişiye gençlik zamânı kıymeti bilinmez ve teşekkürü kâbil olmaz bir inâyet

فِكْرَيْمَسِي وَنَطْقِي وَلِسَانِي أُولُوب سُونِلَه مَسِيلَه دِرْ
اِسْبُونُطُق دَجِي عِلْم دِيدِ كَلَرِي يَعْنِي مُطْلَقًا يَلْدِكِي
شَبَلَرِي يِيلَنَدَرْدَن اَو كَرَنُوب يِيلَك وَكَايِنْدَن
اَوْ فُيُوب بَلَلَه مَك اِيلَه اُولُوز وَكَمَال اِنْسَانِيَت دَجِي
اَنْجُو كُوزَل حُونُيُولُق اِيلَه حَاصِل اُولَه يِيلُوز .
بُوجِهْمَنَلَه جُوجُقَلَر سِيَاة وَيِيَاضِي فَرَق اِيْتَمَكَه
بَاشَلَه قَلَرِي وَفِي تَرْدَه اَيُوكُوبِي شَبَلَرِي دَجِي
اَكَلَامَعَه سَعِي وَغَيْرَت اِيْتَمَك وَبَاشَلُق پَك لَارِنَجِي
شَبِيدَر چُونِكَه چُوجُقَلُق يَاش اَغَاچ كِييِدَر
نَازَه يَاش اَغَاچ هَر نَقَدَر اَكْرِي اُولَسَه دَجِي
طُوعَر لَمَسِي قُولَاي وَاسَانِدِر اِسْتَه بُونَك كِي
اِيْسَانِيَك دَجِي كُوجُكَل كِنْدَه تَرْبِيَه قَبُول اِيْمَسِي
قُولَاي اُولُوز لَكِن بِيُيُوب وَحَصُوصِيَه چِرَكِيْن
وَاَوْتَعُونُسُر حُونُيُولَه اِلَشِدِ قَدَن صُكْرَه اَرْتُوَانِي
اَوِيْلَه كُوبِي اَخْلَاقَدَن اِيْرُوب بُولَه كُوزِمَك
خَلِيجَه كُوج اُولُوز وَالحَاصِل كِيْتِي يَه كَنْجَلِيَك
زَمَانِي قِيْمَتِي يِيلَمَز وَتَشْكُرِي قَابِل اُولَمَز بِرْعِنَايَت

ve vakt-ı fırsat olduğundan, ahmak olmayıpda azacık akli ermeğe başlayan çocuklar vaktlerini yalnız oyun oynamak ve sâir fâidesiz şeylere meşgul olmak ile beyhûde geçirmeyerek Lûtf-i Hakkile büyüdüğü zamân, kendisinin küçüklüğünden beri beraber büyüdüğü akrân ve akribâsı yanlarında kadr ve i'tibârı olmak ve şu adamın evlâdı ne güzel çıkdı ve kemâl ve hüner ve ma'rifet ve hüsn-i ahlâk peydâ eyledi diye bilen ve kendisini işiten medh ve tahsîn etmek için herkesin yanında beğenilen şeyleri anlayıp ve huylarını ona uydurmağa çalışıp gayret etmeli, ve bunun aksi olup, ya'ni herkesin arasında: "Vah yazık, şu çocuğun babası ve ecdâdı ne şekil iyiler iyisi adamlar iken, evlâdı olacak fulân hayırsız çıkdı. Babası, hakkında bunca gayret ve himmet ve i'tibâr etmiş iken, kendisi hiç iyiliğe çalışmayıp ve iyilik

وَوَقْتِ فُرْصَتِ اَوْلَدِ بَعْدَنَ اَحْمَقِ اَوْلِيْبُوْدَه
 اَز اِحْقَ عَقْلِي اِبْرَمَكَه بَاشْتِيَانِ چُو جُجَقَر وَ قَلْبِي
 يَا اِكْبَرِ اَوْلِيُونِ اَوْ يَنَا مَقِ وَسَا اَرْفَايْدَه سِرْ شَسْبَلَرَه
 مَشْغُولِ اَوْلَقِ اَيْلَه بِيهْوَدَه كَجُو زَمِيَه رَك
 لُطْفِي حَقِيْلَه بِيُو دِي كِي زَمَانِ كَنْدُو سِي نِك
 كُو جُكَلْ كَنْدَنْبَرُو بَرَابَرِ بِيُو دِي كِي اَقْرَانِ وَاَقْرَبَا سِي
 بَانْدَرِي نْدَه قَدْر وَا عِيْبَارِي اَوْلَقِ وَا شَوَادِي مِي ك
 اَوْلَادِي نَه كُو زَلِ چِي قَدِي وَا كَمَالِ وَا هُرُو مَعْرِفَتِ
 وَا حُسْنِ اَخْلَاقِ بِيْدَا اَبْلَدِي دِيُو بِيْتَنِ وَا كَنْدُو سِي
 اِي شِيْدَنِ مَدَحِ وَا تَحْسِيْنِ اِيْمَتِكِ اِي چُونِ هُرْ كَسَنِ بِيْنِيْدَه
 بَكِيْلَانِ شَسْبَلَرِي اَكْمَلِ اَوْلِيُوْبُ وَا حُوْيَلَرِي اَكَا اَوْلِيْدَرِ مَعْنَه
 چَالِ شُوْبِ عِيْرَتِي اَيْلَه وَا بُوْنُكِ عَكْسِي اَوْلُوْبُ بَعْنِي
 هُرْ كِي كِ اَرَا سِنْدَه وَا هِ يَا رِقِ شُو چُو جُغَك
 بَابَا سِي وَا جَدَادِي نَشِكِلِ اِيُوْلُوْ اِيُوْسِي اَدْمَلْ اِيَكْر
 اَوْلَادِي اَوْلَه جَقِ فِلَانِ خِيْرِي سِرْ چِي قَدِي بَابَا سِي
 حَقِيْنْدَه بُو نَجَه عِيْرَتِ وَا هِمَتِ وَا عِيْبَارِ اِيْمَتِي كِن
 كَنْدُو سِي هِيْجِ اِيُوْلِكَه چَالِ شِيْمُوْبُ وَا اِيُوْلِيْتِ

yoluna gitmeyip, böyle hayırsız ve alçak oldu" diye -Hakk-ı Ta'âlâ esirgesin- herkesin kendisini ayıplayacağı yola gitmemelidir. İşte bunun için, bil-cümle çocuklara ve belki bilmeyen büyüklere dahi iyi ve kötüyü lâikile güzelce öğretmek ve bildirmek ziyâdesile lâzımdır. Cenâb-ı Hak cümlemizin veliyy-i ni'meti olan Şevketlû Pâdişâhımız Efendimiz Hazretlerine pek çok vaktı tükenmez ömürler ihsân buyursun ve sâye-i merhametini her sınıf teb'ası hakkında eksik etmesin, âmîn. Büyüklerimiz, haklarında olan bunca inâyet-i şâhânelerinin edâ-i şükründe cümlemiz âciz olduğumuz hâlde, sıbyân haklarında dahi himmet-i âliye ve şefkat-ı seniyye-i mülûkâneleri şâyân buyurulduğundan, mekteblerin nizâmı ve çocukların mücerred kendilerine fâidesi olsun diye güzelce okuyup yazmalarını için usûlüne bakılmak üzere irâde buyurdular.

يُولِنَةُ كَتْمِيُوتِ بُوْنِيَّةَ خَيْرِيَسِرِ وَالْحَقَّ اَوْلَدِي دِيُو
حَقَّ تَعَالَى اِسْرَكَسُونِ هَزَكِيكَ كَنَدُوسِي
عَيْبِيَّةَ جَعِي بُوْلَةَ كِتْمَامَلِيْدِرِ اِسْتَهَ بُوْنِكَ اِيْجُوْنِ
بِالْجَمَلَةِ جُوْجَقَلَرَهَ وَبَنِيْكَ يَسْلِيَانِ بُوْكَلَرَهَ دَجِي
اِيُوْكَوِي لَ اِيْعِيْكَ كُوْزَلْجَهَ اُوْكَرْتَمَكِ وَبِيْلِدِرْمَكِ
زِيَادَهَ سَيْبِيْكَ لَ اَزْمِيْدِرِ جَنَابِ حَقِّ جُمْلَهَ مِرِيْكَ
وَلِي نِعْمَتِي اَوْلَانِ شُوْكَلُوْ بَادِشَاهِيْرِ اَفَنْدِيْمِرِ
حَضْرَتْلَرِيْنَهَ بِكَ جُوْقِ وَقْتِ نُوْكَتْمِرِ عُمُرْلَرِ
اِحْسَانِ بُوْرَسُوْنِ وَسَايَهَ مَرْحَمَتِي هَرَضِيْفِ
تَبَعَهَ سِي حَقِيْنَدَهَ اَكِيْكَ اِيْتَسُوْنِ اَمِيْنِ
بُوْكَلَرِيْمِرِ حَقَلَرِنْدَهَ اَوْلَانِ بُوْنَجَهَ عِنَايَتِ شَاهَانَهَ
لَرِيْنِكَ اَدَايِ شُكْرِنْدَهَ جُمْلَهَ مِرْعَاجِرِ اَوْلَدِيْغِيْرِحَالَهَ
صَبِيَانِ حَقَلَرِنْدَهَ دَجِي هِيْمَتِ عَالِيَهَ وَشَفَقَتِ
سَنِيَهَ مُلُوْكَانَهَ لَرِيْ شَابَاانِ بُوْرُلْدِيْغِيْنَدَنْ
مَكْتَبَلَرِكَ نِيْظَامِيْ وَجُوْجَقَلَرِكَ مَحْرَزْ كَنَدُوسِي
فَايْدَهَ سِي اَوْلَسُوْنِ دِيُوْ كُوْزَلْجَهَ اَوْقُوْبُوْبِ يَازْمَلَرِيْ
اِيْجُوْنِ اَصُوْلِيْنَهَ بَا قَلْبِيْ اُوْزَرَهَ اِرَادَهَ بُوْر دِيْكَرِ

İşte bu dahi büyük ve çok teşekkür edecek ni'metdir. Herkes Pâdişâhımız Efendimizi pek büyük bilip, teb'ası hakkında ne murâd-ı merâhim, nihâd-ı şâhâneleri olur ise, ona imtisâl ve itâ'at etmek vâcibdir. Kişi Pâdişâhına mahabbet ve sedâkat ve hayrile duâ etmek, feyzinin ve rızkının ve itibârının artmasına sebep olacağında aslâ şübhe yokdur.

Bundan sonra bilinmesi elzem olan huyların beyânına başlayalım.

ibâdet

Cümlemizi ve bu cihânı yokdan var edip yaratan ancak Allahü Azîm-üş-Şândır. Yediğimiz ve içtiğimiz ni'metleri ihsân eden Hâlikimiz olmakla, gece ve gündüz Zât-ı Pâkine ubûdiyyet ve ni'metlerine şükretmek, ve ondan korkup kötü işleri işlememek, ve dâimâ iyilik etmek üzerimize dince

اِسْتَهْ بُودِجِي بُيُوكْ وَچُوقْ تَشْكُرَايْدَهْ جَمَكْ
 نِعْمَتِدِرْ مَرْكَسْ پَادِشَاهِمِرْ اَفَنْدِ مِرِي بِكْ بُيُوكْ
 بِيَلُوبْ بَعَهْ نَسِي حَقِيْقَهْ نَهْ مُرَادِ مَرَّاحِرِ نِهَادِ
 شَاهَانَهْ لَرِي اُولُو زَايَسَهْ اَكَا اِمْتِيَالْ وَاطَاعَتْ
 اِيْتَمَكْ وَاجْبِدِرْ كِشِي پَادِشَاهِنَهْ مَحَبَّتْ
 وَصَدَاقَتْ وَخَيْرِ اَيْلَهْ زَعَا اِيْتَمَكْ فَيُضِيكْ
 وَرِزْقِيكْ وَاعْتِبَارِيكْ اَرْتَمَسِيْنَهْ
 سَبَبْ اَوْلَهْ جَعْفِنَهْ اَصَلًّا

شُبُهَهْ بُوَقْدُرْ

بُونَدَنْ صُكْرَهْ بِيَلِمَسِي اَلْزَمْ اَوْلَانْ خُوْبِلِرِكْ
 بَيَانَتَهْ بَا شَكَبَهْ لَمْ

جَمَلَهْ مِرِي وَبُوجِهَانِي بُوَقْدَنْ وَازَايْدُوبْ يَرَادَنْ
 اَجْحَقْ اَللَّهُ عَظِيْمُ الشَّانِدِرْ يَدِيكِرْ وَايْجِدِيكِرْ
 نِعْمَتِرِي اِحْسَانِ اَيْدَنْ خَالِقِرْ اَوْلِغَلَهْ كِيْجَهْ
 وَكُونْدُرْ ذَاتِ پَا كِنَهْ عُبُودِيْتْ وَنِعْمَتِرِيْنَهْ
 شُكْرَايْتَمَكْ وَاَنْدَنْ قُوْرُقُوبْ كُوْبِي اِيْشَلِرِي
 اِيْشَلَامَكْ وَدَائِمًا اَيُّوكْ اِيْتَمَكْ اُوْرْ رِيْمَهْ يَنْجَهْ

عِبَادَتْ

ve akılca farzdır.

ilm

Ve dahi insâna her şeyden ziyâde lâzım olan ilimdir. Ve ilm dediğimiz, bilmediği şeyi öğrenip tahsîl etmektir. Ve cehâlet dedikleri dahi sıfat-ı insâniyye[ye] elzem olan şeyleri bilmemekdir. İşte bu pek çirkin olan ve akrân ve emsâli arasında i'tibârını giderip ve dâimâ sâhibini utandıran ve mezmûm eden şey olmakla, böyle herkes arasında utanmamak ve ayıblanmamak için vaktini beyhûde geçirmeyip halka , "ben okumuşum, siz câhilsiniz", demek için olmayarak, belki halka öğretmekle hayrım olur niyyetile okuyup yazmağa ve hüner ve ma'rifet tahsîl etmeğe say ve gayret etmelidir. Zira, ilm ve kemâl ve ma'rifet her yerde sâhibine hürmet ettirici ve cehâlet ise dâimâ utandırıcı ve hacâlet verici şeydir.

وَعَقْلِيَّةَ فَرَضِيَّةَ

علم

وَدَخِي انْشَاءً هَرَشْبِدَن زِيَادَةَ لَازِمًا اَوْلَانِ
 عَلِيْدُرْ وَعِلْمِ دِيْدِيْكَزْ پِلْمَا دِيْكَزْ شَيْئِي اَوْ كَرْتُوْب
 نَحْصِيْلِ اِيْتِمَكِّيْدُرْ وَجَهَالَتِ دِيْدِيْكَزْ دَخِي
 صِفَتِ انْشَاءِيَّةَ اَلْزَمِ اَوْلَانِ شَيْئِي پِلْمَا مَكِّيْدُرْ
 اِشْتَاءَ بُوْبِكْ چَرِكِيْنِ اَوْلَانِ وَاَقْوَانِ وَاَمْتَالِي اَرَايِنْدَه
 اِعْتِبَارِيْنِي كِيْدُرْ وَاَدَائِمًا صَاحِبِيْنِي اَوْتَانْدِرَانِ
 وَمَذْمُوْمَرَايِدَن شَيْئِي اَوْلَعْلَه بُوْبِلَه هَرَكْسَرَايِنْدَه
 اَوْتَانْمَاقْ وَعَبْلِنْمَاقْ اِيْچُونِ وَقْتِي بِيْهُوْرَه
 كَجُوْر مِيُوْبِ خَلْقَه نَزْ اَوْ قُوْمُشْتَمِ سِيْرَجَاهِلِيْسِكْرُ
 دِيْمَكْ اِيْچُونِ اَوْلِيَه رَقْ بَلِكِه خَلْقَه اَوْ كَرْتُمَكْلَه
 خَيْرِ اَوْلُوْرِيْنِيْلَه اَوْ قُوْبُوْبِ بَارْمَغَه وَهَنْزِ
 وَمَعْرِفَتِ نَحْصِيْلِ اِيْتِمَكِّيَه سَعِيْ وَعَمِيْرَتِ اِيْتِمَلِيْدِرْ
 زِيْرَاعِلْمِ وَكَمَالِ وَمَعْرِفَتِ هَرِيْرَه صَاحِبِيَه حُرْمَتِ
 اِيْنْدِيْرِيْ وَجَهَالَتِ اِيْسَه دَائِمًا
 اَوْتَانْدِيْرِيْ وَخَجَالَتِ وِيْرِيْ
 شَبِيْدُرْ

ta'zîm vâlideyn
ve üstâd

Kişi babasına ve anasına ve hoca ve üstâdına hürmet ve ri'âyet etmek dahi pek lâzımdır ve berhurdârlık alâmetidir. Eğer bunlara hakâret etmek ve asılsız yere darılmak veya hürmet etmeyip kendisine fâidesi olacak sözlerine inâdile kendi hevâ ve hevesine gitmek isterse, hayır alâmeti değildir. Öyle çocuk feyziyâb olamaz ve dünyâ ve âhîretde hüsn-i hâl bulamaz. Bu cihetlerle, bunlara dâimâ hürmet edip ve can sıkacak ve hevâsına uymayacak şeyler söyler ise de, yine mahzan evlâd ve şâkirdlerinin iyilikleriçün olacağından, hiç darılmayıp sözlerini dinlemeli. Hele hocanın hakkı, ana ve baba hakkından ziyâdedir. Zira, adamı kâmil eden hocadır. Eğer babası oğluna hoca dahi olmuş ise, artık hakkı iki kat olur. İşte bunları bilip ancak gösterecekleri doğru yola gitmelidir.

تَعظِيمِ وَالِدَيْنِ
وَأَسْنَادِ

كِشِي بَابَايَسَنَهْ وَأَنَاسَنَهْ وَخَوَاجَهْ وَأَسْنَادِيَهْ
 حُرْمَتِ وَرِعَايَتِ اِيْمَتِكَ دَخِي بِكَ لِأَزْمِدِرِ
 وَبِرْخُورِ دَارِلِقِ عَلَامَبِيدِرِ اَكْرَبُونَكْرَهْ حَقَارَتِ اِيْمَتِكَ
 وَأَصْلَسِرِيَهْ طَارِلِقِ وَيَا حُرْمَتِ اِيْمِيُوبِ كَنَدُوسِيَهْ
 فَائِدَهْ سِي اَوْلَهْ جَقِّ سُوَزَلِرِيَهْ عِنَادِ اَيْلَهْ كَنَدُ
 هُوَا وَهُوسِيَهْ كَنَمَكِ اسْتِرْسَهْ خَيْرِ عَلَامَتِي دَكَلِيدِرِ
 اَوْلَهْ جُوجُقِ فَبَضِيَابِ اَوْلَهْ مَرِ وَدُنْيَا وَآخِرَتَهْ
 حُسْنِ حَالِ بَوْلَهْ مَرِ بُوْجِهِنْتَرَلَهْ بُونَكْرَهْ دَائِمًا حُرْمَتِ
 اِيْدُوبِ وَجَانِ صِفَهْ جَقِّ وَهُوَايَسَنَهْ اَوْلِيَهْ جَقِّ
 شَبَلِرِ سُوَيْكْرَايَسَهْ دَهْ بِيَهْ مَحْضًا اَوْلَا دِ
 وَشَاكِرِ دَلِرِيْنِكَ اَبُو لِكَلِرِ مَجُونِ اَوْلَهْ جَعْفِدَانِ
 هِيَجِ طَارِلِيُوبِ سُوَزَلِرِيْ دِكَلَهْ مَلِي هَلَهْ خَوَاجَهْ اِيْمَتِكَ
 حَقِّي اَنَا وَبَا بَا حَقِّ دَانِ زِيَارَهْ دِرِ زِيْرَا اَدَبِي كَامِلِ
 اِيْدَنْ خَوَاجَهْ دِرِ اَكْرَبَا بَابَايِ اَوْغَلْنَهْ خَوَاجَهْ
 دَخِي اَوْلَشِ اِيَسَهْ اَزِ تَوْحَقِّي اِيْ كِي فَا نِ اَوْلُورِ
 اِنْسَهْ بُونَكْرِي بِيْلُوبِ اَنْجَقِ كُوسْتَرَهْ جَكَلِرِي
 طُوغْرِي بَوْلَهْ كَنَمَبِيدِرِ

كذب

kızb

Kızb, ya'ni yalan söylemek dahi pek kötü ve mezmûm huy olduğundan, dince ve akılca ondan ictinâb etmek lâzımdır. Zira, yalan söylemek ile bu âlemde pek çok uygunsuz şeyler olmuşdur, ve dâimâ olmaktadır, ve pek ayıb şeydir. Buna mübtelâ olan, çok vakitlerde yalanı meydâna çıkıp kendisi utanır ve rezîl olur ve halk-ı âlem yanında nâmûsu ve itibârı gider. Ve bunun için çocuklar aslâ dilini yalan söylemeğe alışdırmayıp, dâimâ sözü doğru söyleyerek, kimseyi aldatmak sevdâsında olmamalı. Ve bir kerre yalancılık ile adı çıktıktan sonra, doğru söyleyecek olsa dahi, kimse inanmaz. Ve bu cihetle çok mazarratını görür.

nemmâmlık

Ve dahi *nemmâmlık* ki kovculuk denilen şeydir, bu da bi-aynihi yalancılık gibi ve belki daha ziyâde gâyet çirkin bir sıfatdır. Şöyle ki, meselâ bir adam

كذب

كِذْبٌ يَعْنِي بِلَانِ سُؤْيِكَ دَخِي بِكَ كُؤِي وَمَدْمُومٌ
 حُؤِي أَوْلَدِيغِدَانِ رِيحَةٌ وَعَقِيلَةٌ أَنْذَنَ اجْتِنَابُ
 ائْتِكَ لِأَزْمِيدِرْ زِيرَايَلَانِ سُؤْيِكَ ائِلَهَ بُوَعَالْمَدَهْ
 بِكَ چُوقُ أُوغُوتْسُرْشِيكْرَاوُلْشُدُرْ وَدَائِمًا أَوْلَقَدَهْ
 وَبِكَ عَيْبِ شِيدِرْ بُوَكَا مَبْتَلَا أَوْلَانِ چُوقُ
 وَقَتْرَدَهْ يِلَابِي مِيدَانِ چِيصُوبُ كَنْدُوسِي أُوْتَانُورْ
 وَرَذِيْلُ أَوْلُورْ وَحَلِيقُ عَالَمِ تَبَانِدَهْ نَامُوسِي وَاعْتِبَارُ
 كِيدِرْ بُونُكَ ائِچُونِ چُوجُقُقْرَا صِلَا دِلِي
 يِلَانِ سُؤْيِكَ ائِلَهَ الشِيدِرْ مَيُوبُ دَائِمًا سُوزِي
 طُوغْرِي سُؤْيِكَ رَكْ كِيْمَسَهْ بِي اَلْدَائِمُ سُوْدَا سِنْدَهْ
 أَوْلَامَلِي وَبِرْكَرَهْ يِلَا نَجِيْلِي ائِلَهَ اَرِي چِيْقِدَقْدَن
 صُكْرَهْ طُوغْرِي سُؤْيِكَ جَكَ اَوْلَسَهْ
 دَخِي كِيْمَسَهْ اَيَانْمُرْ وَبُوجِهَتَهْ
 چُوقُ مَضْرَبَتِي كُورُرْ

تَمَامِيقُ

وَدَخِي تَمَامِيقِيهْ قُوجِيْلِي دِيْنِيْلَانِ شِيدِرْ
 بُوْدَهْ بِيْعِيْنَهْ يِلَا نَجِيْلِي كِي وَبَلِكِهْ دَهَارِ يَادَهْ
 غَابَتْ چِرْ كِيْنِ يِرْ صِفْتِدِرْ سُؤْيِكَ مَثَلًا بَرَادِرْ

diğer bir adam hakkında uygunsuzluğuna dâir bir şey söylese ve yâhut yapsa, derhâl onu o adama ya söz veya tezkere ve mektûb ve yâhut göz ve kaş ve işâret, vel-hâsıl bir takrîb ile yetişdirip, "senin hakkında fulân şöyle böyle söyledi ve yaptı" diye, ona yaranmak ve yâhut diğerine gazez için veya kötü huyu iktizâsınca söylemekdir.

iki yüzlülük

Ve ikiyüzlülük , ya'ni birbirlerine dargın ve yâhut dargın olmayan iki kimse arasına girip, her birine bir türlü söz söyleyerek, dargınlıklarını artırıcı ve mahabbetlerini giderici şeydir. Bu dahi pek çirkin ve mezmûm huydur ki buna nifâk denilir. İşte böyle şeyleri etmemeli ve böyle yola gitmemelidir. Zira, bu huy iki adamı birbirile bozuşdurmağa ve nice nice uygunsuzluklara sebep olur. Ve bu sıfat kendisinde bulunan adam herkes yanında mezmûm

دِيكْرِيَادَمِ حَقِيْقَةً اَوْ تَعُوْسُرًا حَقِيْقَةً دَايِرَ بَرِيْشِي
 سُوَيْلِكَ وَيَا حُوْزِيَا بِيْسَه دَر حَالِ اِنِّيْ اَوْلَا اَمَه
 يَا سُوْزُو يَا تَذَكْرَه وَمَكْتُوبٌ وَيَا حُوْزُو كُوْزُو قَاشِ
 وَاِشَارَتٌ وَالْحَا صِلْ بِر تَقْرِيْبِ اَيْلَه يَتَشَدِيْرُوْب
 سِيْكَ حَقِيْقَةً فُلَانٌ سُوَيْلِكَ بُوَيْلَه سُوَيْلِكَ وَيَا بِي
 دِيُوَا كَا يَا رَمَقٌ وَيَا حُوْزُو دِيكْرِيَه غَرَضٌ
 اِيْچُوْنٌ وَيَا كُوْنِيْ خُوِيْ اِقْتِضَا سِيْجَه
 سُوَيْلِكَ دِر

وَايْكِ يُوْزُ لِيْلِكَ يَعْنِيْ بِرِيْرِيْه طَارِغِيْنٌ وَيَا حُوْزُو
 طَارِغِيْنٌ اَوْلِيَا نِ اِيْكِ كِيْمَه اَرَا سِيْه كِيْرُوْب
 هَرِيْرِيْه بَرْدُوْر لُوْ سُوْزُو سُوَيْلِيَه رَك طَارِغِيْلَقَلِيْ
 اَرِيْجِيْ وَمَجْتَلِيْجِيْ كِيْدِيْجِيْ سِيْدِيْزِ بُوْر خِيْ پَكْ
 جَرِيْكِ نِ وَمَذْمُوْمٌ حُوِيْدِيْزِيْه بُوْكَ اِنْفَاقِ دِيْ سِلُوْر
 اَشْتَه بُوَيْلَه سِيْ كَرِيْ اِيْمَا مَلُوْ وَبُوَيْلَه بُوْلَه كَمَا مَلُوْدُرُ
 زِيْرَا بُوْخُوِيْ اِيْكِ اِيْمِيْ بَرِيْلَه بُوْر شُدُرْمَغَه
 وَيِيْجَه يِيْجَه اَوْ تَعُوْسُرًا لَقَلَرَه سَبَبِ اَوْلُوْرٌ وَبُوْصِفَتْ
 كَدُوْ سِيْنَدَه بُوْلَانِ اَدَمِ هَرَكْسِ يَانِيْدَه مَذْمُوْمٌ

اِيْكِ يُوْزُ لِيْلِكَ

ve menfûr olur.

gıybet

Gıybet, bu dahi dince ve akılca insâniyyet hakkında yakışmayan şeydir. Ya'ni bir kimsenin arkasından yüzüne söylenilmeyecek, ya'ni güceneceği lakırdıyı söylemektir. Çünkü bu söylediğin lakırdı elbette o adamın zemmine dâir olacağından, kendisi işitmese bile mürû'et ve insâniyyete göre kişi ihvânı hakkında böyle kötülüğü etmek lâik ve câiz değildir. Ve eğer işidirse, vaktile o dahi kendisine intikâm etmek ve onun acısını çıkarmak istiyeyeğinden, böyle şeylerden sakınmak ve dilini esirgemek lâzımdır.

ziyânkârlık

Ziyânkârlık, bu dahi herkes hakkında zararlı huy olduğundan, meselâ anasının ve babasının ve karındaşının ve sâir şunun bunun işe yarar şeylerini kırmak, yırtmak, atmak, yakmak gibi

وَمَنْغُورُ أُولُورُ

غَيْبَتْ

غَيْبَتْ بُودَخِي دِيخْجَه وَعَقْلَجَه اِنْسَانِيَّتْ حَقِيئَه
 ياقْتِمِيانْ شَيْدِرْ بَعْنِي بَرِكْمَسَه نِيكْ اَرْقَه سِنْدَنْ
 بُوْزِيَه سُوْبُلْنِيَه جَكْ بَعْنِي كُوْجَه جَكْ
 لَقِرْدِي يِي سُوْبُلْكَدِرْ جُونِكِه بُوْسُوْبُلْدِي يِكْ
 لَقِرْدِي اَلْتَه اُوَادِيكْ ذَمِيئَه دَايِرْ اَوْلَه جَعْنِدَنْ
 كَدُوْسِي اِشْمَسَه پِيْلَه مُرُوْدَنْ وَاِنْسَانِيَّتَه كُوْرَه
 كِيْتِي اِيخْوَانِي حَقِيئَه بُوْبِيْلَه كُوْلُكِي اِيْتِكْ لَانُوْ جَاوَزْ
 دِكْلِدِرْ وَاكْر اِيشْبِيْدِرْسَه وَقِيئَه اُوْدَخِي
 كَدُوْسِيئَه اِنْتِقَامْ اِيْتِكْ وَاَنْكْ اِجِيْسِي
 چِقَارْمُقْ اِسْتِيَه جَكِيْدَنْ بُوْبِيْلَه
 شَبِيْرْدَنْ صَاقْمُقْ وِرْدِي يِي
 اَسِرْكَكْ لَا زَمِيْدِرْ

زِيَانْكَارْلُقْ

زِيَانْكَارْلُقْ بُودَخِي هَرْكَسْ حَقِيئَه صَرَزْ لُوْحُوْ
 اَوْلَدِيغِيْدَنْ مَثَلًا اَناسِيكْ وَاَبَا يَسِيكْ
 وِقَرِنْدَا يَشِيكْ وَاَسَاوَرْ شُونُكْ بُونُكْ اِيْتَه بَرَا
 شَبِيْرِي يِي قَرْمُقْ يَزْمُقْ اَتْمُقْ ياقْمُقْ يِي

uygunsuzluklar kendisini insâfsızlığa ve yaramazlığa alışdırıcı çirkin şeyler olduğundan, hele çocuklar bunlardan uzak olup, işlememeli ve akrânı olan çocuklar ve büyükler hakkında dâimâ iyilik etmeğe gayret etmelidir.

enâiyyet

Enâiyyet, ya'ni benlik ve kendiyi beğenmek ve sâirden kendisini yukarı tutmak ve husûsen bilmediği şeylerde, bilgiclik ile ola, pek kötü huydur. Eğer kendi hüner ve ma'rifetde ve zenginlikde ve sâir şeylerde başkalarından sahîhen daha a'lâ ise de, tevâzu etmek, ya'ni kendisini aşağı tutmak lâzımdır ve iyi huydur. Ve çok kerre böyle kendiyi aşağı tutup, tevâzu edenler pek büyük adamlar olmuşlardır, ve kibredip kendiyi büyük tutanlar hor ve hakîr olmuşlardır. Onunçün kibretmeyip, herkese gülyüz ve tatlı söz göstermelidir.

اَوْبَعُوْا نَسْرًا لِّقَاتِرٍ كَذُوْ سِنِي اِنصَافِ رِغَاةٍ وَبِرَّ امْرِغَاةٍ
 الشَّيْبِ رِيحِي جِرْكِيْنَ شَيْبَرَاوُلْدِ بَعْدَن هَلَاةٍ جُوْجُفَلَرُ
 بُوْنَلَرْدَن اَوْزاقِ اَوْلُوْبِ اَيْتِكَا مَلِي وَاَقْرَابِي اَوْلَانِ
 جُوْجُفَلَرُ وَيُوْكَرُ حَقِيْقَةً دَائِمًا اَبُوْلِكِ اَيْتِكَا
 عِيْرَتِ اَيْتِكَا مَلِي دِرُ

اَنَايْتِ

اَنَايْتِ بَعْنِي بَنِيكَ وَكَذُوْ سِنِي بَكْمَنِكَ وَسَايَرِيْكَ
 كَذُوْ سِنِي يُوْفَارُ وَطُوْمُقُ وَخُصُوْصًا بَيْتِكَا مَلِي
 شَيْبَرَاوُلْدِ بَيْلِكَا اَيْلَهْ اَوْلَهْ بِكَ كُوْبِي حُوْبِيْدُرُ
 اَكْرُ كَذُوْ هَتْرُ وَاَمْعِرْفَتَهْ وَزَنِكْنِيْلِكَا دَهْ وَسَايَرُ
 شَيْبَرَاوُلْدِ بَشَقَهْ لَرِنْدَن صِحْحًا دَهَا اَعْلَا اَيْسَهْ دَهْ
 تَوَاضِعِ اَيْتِكَا بَعْنِي كَذُوْ سِنِي اَشَاغِي طُوْمُقُ لَارْمِيْدُرُ
 وَايُوْ حُوْبِيْدُرُ وَجُوْوَ كَرَهْ بُوْبِلَهْ كَذُوْ سِنِي اَشَاغِي
 طُوْبُ تَوَاضِعِ اَيْدِنَلَرُ بِكَ يُوْكَ اَرْمَلَرُ اَوْلَشَلَرُ دِرُ
 وَكِيْرَايْدُوْبِ كَذُوْ سِنِي يُوْكَ طُوْمُوْتَانَلَرُ حُوْرُ
 وَحَقِيْقَرُ اَوْلَشَلَرُ دِرُ اَنْجُوْنِ كِيْرَايْمِيُوْبِ
 هَرَكَسَهْ كُوْلُرُ بُوْرُ وَطَايَلِي سُوْرُ
 كُوْسْتَرُ مَلِي دِرُ